

УДК 378.22.015.31:33:[005]

ЮРІЙ ДЗЕКУН

Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Розглядається проблема підготовки менеджера у вищому економічному навчальному закладі як творчої особистості, дається психолого-педагогічна характеристика процесу розвитку творчого потенціалу особистості у вищій школі. Окреслюються критерії готовності до творчої професійної діяльності.

***Ключові слова:** вища школа, вищий економічний навчальний заклад, майбутній менеджер, творчий потенціал, особистість, розвиток.*

Постановка проблеми. Динамічність сучасних соціально-економічних умов висуває все нові вимоги до особистості менеджера та основоположних засад його діяльності. Це стосується як рівня його професійної компетентності, так і розвитку особистісних якостей, завдяки яким оперативно і ефективно виконуються управлінські завдання. Насамперед ідеться про творчий потенціал, що відіграє істотну роль у діяльності менеджера і потребує певних зусиль для свого розвитку в умовах професійної підготовки.

Аналіз літературних джерел. Проблеми розвитку особистості як суб'єкта професійної творчості привертають сьогодні значну увагу дослідників. Насамперед це стосується професійного становлення педагогів (О. Акімова, О. Волошенко, Н. Гузій, І. Зязюн, А. Капська, Л. Кекух, Ж. Ковалів, О. Строяновська, О. Ткачова, І. Харкавців), проте з'явилися роботи, що торкаються формування здатності до професійної творчості в майбутніх журналістів (М. Дяченко), офіцерів Державної прикордонної служби України (О. Діденко), фахівців-економістів (М. Терещенко) та ін. Таке широке професійне поле показує, що попит на творчу особистість є нині досить високим, і розкриває значні перспективи щодо з'ясування можливостей вищої освіти стосовно творчого розвитку фахівців у певній сфері.

Наша увага до проблеми розвитку творчого потенціалу майбутнього управлінця зумовлена насамперед тим, що елементи менеджменту, а тим більше самоменеджменту, притаманні будь-якій професійній діяльності, пов'язаній із міжособистісною взаємодією, тож результати проведеного дослідження не будуть носити вузько локальний характер. З іншого боку, розвиток творчого потенціалу майбутнього менеджера є однією з найвагоміших проблем у контексті демократичного управління, що немислиме без колективної творчості; інноваційного менеджменту, де творчість та ініціатива посідають чільне місце в управлінській практиці; конкурентної діяльності, що не буде успішною без постійного творчого пошуку, – тобто, це поняття окреслює рису особистості, значення якої потребує належної оцінки сучасною системою освіти через свою актуальність і незамінність.

Тож **мета** нашого дослідження – деталізувати зміст процесу розвитку творчого потенціалу менеджера у вищій школі та з'ясувати критерії його готовності до творчого вирішення завдань професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Творча особистість – найбільш цінне, що є в нашому суспільстві, що дозволяє розвиватися нашій цивілізації, сприяє примноженню і збереженню суто людських особливостей продуктивної взаємодії зі світом. Слідом за О. Акімовою визнаємо, що основою творчості є мислення, і водночас творчість є «якісно вищим рівнем сформованості мислення» [1, с. 15], а отже, відкриває шлях до найбільш недосяжних прагнень людини, знаходячи неочевидні рішення, продукуючи способи подолання супротиву несприятливої дійсності. Творчість є водночас і способом дії, і стимулом до неї, оскільки розвинений творчий потенціал діє за принципом самовідтворення, постійно підтримуючи у людині бажання до творчого пошуку; вона є «атрибутом діяльності, а також набутою через діяльність властивістю» [там само].

Отже, розвиток творчого потенціалу студента є вагомою педагогічною проблемою насамперед з огляду на те, що бачиться однією з умов свідомого, практично зорієнтованого навчання, спонукою до осмислення і всебічного освоєння навчального змісту.

У професійній сфері творчий потенціал реалізується як риса, що забезпечує адаптацію фахівця до умов діяльності, забезпечує професійний саморозвиток, сприяє формуванню індивідуального стилю діяльності. Чим вищий творчий потенціал, тим більша варіативність виборів, тим вірогідніший вибір оптимального для тих чи інших обставин рішення.

Згодом, по мірі становлення людини як професіонала, її творчий потенціал все більше виявляє себе як засіб перетворення вже не працівника під впливом професійної дійсності, а професійної дійсності під впливом працівника. Якщо ж говоримо про менеджера, управлінця, то така потреба виникає фактично відразу після зайняття ним посади, оскільки управління саме і спрямоване на узгодження діяльності організації, колективу з обставинами, які не тільки об'єктивно складаються, а й формуються засобами внутрішньої й зовнішньої тактики і стратегії управління.

Український психолог В. Моляко визначає творчий потенціал як інтегративну властивість особистості, що характеризує міру можливостей здійснювати творчу діяльність, готовність та здатність до творчої самореалізації та саморозвитку. Загальну структуру творчого потенціалу, на його думку, становлять: задатки, нахили, які проявляються у наданні переваг чомусь; інтереси, їхня спрямованість і частота; допитливість, потяг до створення чогось нового; швидкість у засвоєнні нової інформації; прояви загального інтелекту; наполегливість, цілеспрямованість, працелюбність; порівняно швидко та якісне оволодіння вміннями, навичками, майстерністю виконання певних дій; здібності до реалізації власних стратегій і тактик різних проблем, завдань, пошуку виходу зі складних нестандартних, екстремальних ситуацій [5]. При цьому наголошується, що сама людина часто не повною мірою усвідомлює свої творчі перспективи, а отже, потребує певних умов для того, аби її творчий потенціал зазнав належного розвитку.

Усвідомлюючи значущість досліджуваного феномена для професійної майстерності менеджера, вважаємо, що такі умови повинні бути створені у

процесі професійного навчання і розглядаємо їх як один із чинників успішності цього навчання.

Творчий менеджер, успішний менеджер необхідний сьогодні Україні насамперед у економічній сфері. Як відзначають досвідчені педагоги вищої школи, академіки УАН О.Нестуля та В.Косаріна, підготувати такого фахівця можна, об'єднавши зусилля викладача і студента. Для цього «викладачі мають кардинально перебудувати структуру, методи і форми навчальної діяльності студента», аби поліпшити його практичну підготовку з використанням інноваційних технологій та з орієнтацією на самостійну роботу, яка «забезпечує необхідну якість підготовки фахівця через творче засвоєння знань і формування вміння самостійно добувати і поповнювати ці знання» [6, с. 45-46]. Яким же чином має активізуватися творча складова професійної підготовки в умовах сучасної вищої школи?

Як слушно стверджує О.Акімова, «сама продуктивна навчальна діяльність та включення до неї студента є необхідною умовою розвитку здатності до творчості». При цьому «продуктивна діяльність можлива лише при включенні репродуктивних елементів у творчий процес суб'єкта» [1, с. 15-16]. Отже, задля успішного розвитку творчого потенціалу майбутнього менеджера в навчальному процесі вищої школи необхідно застосовувати такі методи навчальної діяльності, що забезпечували б оптимальний баланс репродуктивного і продуктивного. Однак практика свідчить, що, при всій очевидності цієї вимоги, частіше зустрічаємо дисбаланс, зумовлений двома крайнощами. Першою з них є орієнтація на інформаційне насичення, яке не знаходить ні в діях, ні в уяві студента практичного втілення через відрив від реальної картини професійної діяльності. Маємо на увазі насамперед не об'єктивну, а суб'єктивну її картину, тобто уявлення студента, де, в яких умовах і як саме засвоювана інформація може йому знадобитися, яких трансформацій вона при цьому зазнає і як вплететься у канву іншої професійно значущої інформації. Друга крайність полягає у спрямуванні студента на самостійне виконання творчих завдань без належної педагогічної підтримки, методичного супроводу, внаслідок чого значна кількість молодих людей опиняється наодинці з проблемами свого професійного становлення, іде шляхом проб і помилок там, де існують, але не завжди застосовуються ефективні навчальні технології, спроможні зорієнтувати на результат, не обмежуючи ініціативи. Більше того, ініціатива саме і з'являється там, де для неї є необхідні орієнтири, тоді як невизначеність мети часто призводить до затухання активної пошукової, а відтак – і творчої діяльності.

Вважаємо, що самостійність студента в опануванні професії не програє, а лише набуде більш продуктивного характеру, якщо система його педагогічної підтримки включатиме тренінгові заняття. Фахівці підкреслюють, що цінність тренінгових технологій полягає не лише в розвитку умінь і навичок професійної практичної діяльності, а й у орієнтації навчання «не тільки й не стільки на здобуття знань, але й на формування здатності до творчості» [3, с. 10]. На наш погляд, саме тренінг як міні-модель професійної діяльності сприяє психологічній перебудові молодого людини із суб'єкта споживання, яким вона переважно виступала в навчальній діяльності, в суб'єкта продукування, як того вимагає діяльність трудова.

Водночас, тренінгові технології є своєрідним містком між загальним та індивідуальним у професійній підготовці, що в контексті нашого дослідження є

вельми значущим. На думку психолога І. Головної, «здатність до творчого, нетрадиційного підходу до вирішення проблем не завжди є прямим наслідком освіти і спеціальної підготовки і більшою мірою відображає особливості особистості менеджера» [4, с. 59]. Безумовно, індивідуальні особливості майбутнього менеджера є основою його творчих можливостей, але не можемо погодитися з дослідницею в тому, що спеціальна підготовка відіграє чи не третю роль у їхньому розвитку. Особистість формується відповідним чином саме у процесі професійного навчання, а отже, її професійно значущі риси набувають при цьому більш довершеного вигляду і розглядаються нами як один із результатів навчання.

Звісно, не можна заперечувати й значення суто індивідуальних передумов розвитку творчого потенціалу менеджера, зокрема, особливостей його характеру. Як зазначає російська дослідниця Г. Бардієр, на тлі різноманіття типів характеру, що проявляється в бізнес-діяльності (рецептивного, експлуататорського, користоловнього, обмінного), єдиною плідною є така орієнтація характеру, яка полягає в реалізації можливостей, притаманних людині, «використання своїх сил, осягнення світу за допомогою любові і розуму. Головною цінністю цього типу характеру є людина, повний і плідний розвиток її Я. Це люблячий, діяльний, розумний, творчий тип» [2, с. 90-91].

Перелік якостей, що їх наводить Г. Бардієр, не випадковий. Людина, здатна до продуктивної діяльності, насамперед має бути гуманною, зацікавленою в суспільних результатах своєї активності. Якщо вона зосереджена лише на собі, її інтереси мають егоцентричний характер, то й ділові зусилля, докладені нею, зазвичай несуть в собі риси маніпулятивності, а отже, викликають відторгнення в тих, кого стосуються. Дозволимо собі назвати таку особистість емоційно бездарною, обділеною здатністю радіти за інших, а водночас – і глибоко розуміти їхні потреби та інтереси. Чи може така людина мати значний творчий потенціал? Вважаємо, що ні, оскільки позбавлена основного – адекватної спрямованості на людину-підлеглого, людину-партнера, людину-споживача, не в змозі подивитися на проблему їхніми очима, а отже – визначитися в напрямі докладення творчих зусиль.

Дослідниця підтверджує незамінність і раціональної складової творчості, що в даному випадку розглядається як вияв індивідуальної специфіки світобачення менеджера. Але саме гуманність як особистісна риса сприяє тому, що творчість не перетворюється на самоціль, інноваційність стратегії і тактики керівника не призводить до невиправданого ризику. Тому, визначаючи критерії розвитку творчого потенціалу менеджера, першим із них маємо назвати відповідну спрямованість його особистості як чільний орієнтир цього розвитку.

Загалом же вважаємо, що, здійснюючи педагогічний супровід зазначеного розвитку, доцільно враховувати такі його критерії: гуманістично-особистісний, що відображає сенс творчості; компетентнісний, який забезпечує її зміст; діяльнісний, спрямований на опанування відповідних процесів; аналітично-оцінний, що показує здатність до адекватної самооцінки суб'єкта творчості, оцінки її результатів та значущості в цілісному процесі вирішення професійних завдань.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, розглядаючи проблему розвитку творчого потенціалу майбутнього менеджера в умовах вищої школи, вважаємо важливим завданням викладача спроектувати такі форми і методики навчальної діяльності студента, що дозволили б оптимально збалансувати репродуктивні і продуктивні компоненти його професійної

підготовки, сприяючи, таким чином, поєднанню його особистих можливостей із вимогами процесу професійного зростання. Дослідницький інтерес насамперед становлять можливості поєднання самостійної і групової роботи студентів, зокрема, засобами навчального тренінгу, що є необхідним для опанування професійної діяльності менеджера як діяльності комунікативної, побудованої на закономірностях міжособистісної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Акімова О.В. Теоретико-методичні засади формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти: автореф. дис. ... доктора пед. н. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Ольга Вікторівна Акімова. – Тернопіль, 2010. – 40 с.
2. Бардиер Г. Бизнес-психология / Галина Бардиер. – М.: Генезис, 2002. – 412 с.
3. Використання тренінгових технологій навчання у підготовці фахівців для підприємницької та управлінської діяльності / І.В. Юрко, Л.М. Шимановська-Діанич, М.В. Гунченко. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2008. – 161 с.
4. Головніва І.В. Психологические основы кадрового менеджмента: Учебное пособие / И.В. Головніва. – К.: Кондор, 2008. – 172 с.
5. Назаренко І.М. Творчий потенціал особистості: зміст та структура / І.М. Назаренко. – Ел. ресурс. Режим доступу [<http://intkonf.org/nazarenko-im-tvorchiy-potentsial-osobistosti-zmist-ta-struktura/>].
6. Нестуля О.О. Інноваційні технології підготовки фахівців – запорука конкурентоспроможності випускників університету / Олексій Олексійович Нестуля, Валентина Петрівна Косаріна. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2006. – 110 с.

Стаття надійшла до редакції 21.09. 2014 р.

ДЗЕКУН Ю.

Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли», Украина

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУДУЩИХ МЕНЕДЖЕРОВ

Рассматривается проблема подготовки в высшем экономическом учебном заведении менеджера как творческой личности, дается психолого-педагогическая характеристика процесса развития творческого потенциала личности в высшей школе. Определяются критерии готовности к творческой профессиональной деятельности.

Ключевые слова: *высшая школа, высшее экономическое учебное заведение, будущий менеджер, творческий потенциал, личность, развитие.*

DZEKUN Y.

Higher education institution of Central Union of Consumer Associations of Ukraine "Poltava University of Economics and Trade", City of Poltava, Ukraine

THE DEVELOPMENT OF THE CREATIVE POTENTIAL FUTURE MANAGERS

Discusses the problem of the training Manager in higher economic educational institution as a creative person, given psycho-pedagogical characteristics of the process of development of creative potential of a person in high school. defined criteria for readiness for creative professional activity.

Keywords: *high school, higher economic school, the future Manager, creativity, personality development.*